

INSTITUT ZA SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE

tobaccotaxation

Economic Research Informing Tobacco Tax Policy

**AKCIZNA POLITIKA U
CRNOJ GORI – UPOTREBA
DUVANSKIH PROIZVODA I
SOCIO-EKONOMSKI STATUS**

UVOD

Crna Gora ima najveću prevalencu pušenja u regionu od 36,5 % (SZO, 2017) [1]. Visoka stopa je prouzrokovana najvećim dijelom povećanjem prevalencije kod žena i to u svim starosnim grupama. Posljednje istraživanje GYTS-a (Global Youth Tobacco Survey) ukazuje na značajan rast prevalencije među djevojčicama, porast za 5,3% u 2018. u odnosu na 2014. godinu [2]. Na osnovu istraživanja Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) prevalencija pušenja bi kod odraslih mogla porasti na nivo od 52% do 2035. godine, sa većim udjelom žena, ukoliko ne dođe do promjena u regulativi.

ISEA istraživanje se fokusira na efektivnost promjene poreske politike u Crnoj Gori usmjerene na smanjenje potrošnje cigareta i prevalencije pušenja, naročito u kontekstu socio-ekonomskog statusa. Relevantna istraživanja na međunarodnom nivou dokazuju da je poreska politika jedan od najefektivnijih alata u procesu smanjenja prevalencije, naročito među mlađom populacijom i domaćinstvima sa nižim dohotkom [4].

Podaci iz Anketa o potrošnji domaćinstava u Crnoj Gori (2006-2017) pokazuju opadajući trend potrošnje cigareta u okviru svih dohodovnih grupa, usljed porasta cijena. Iako je ukupan trošak za cigarete siromašnijih domaćinstava manji u odnosu na bogatija, oni ipak izdvajaju veći dio svojih primanja na duvanske proizvode. S druge strane, kao što je i očekivano, najveći ukupan trošak za cigarete je utvrđen kod grupe sa visokim dohotkom.

Uprkos navedenom smanjenju potrošnje cigareta, prevalencija pušenja u Crnoj Gori je i dalje visoka. Kako bi i dalje uticala na smanjenje potrošnje, Vlada Crne Gore je nedavno usvojila novi Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda (2019). Ovaj Zakon je u potpunosti usklađen sa EU Direktivama, a takođe promovira i necjenovne mjere za ograničenje dostupnosti i upotrebe cigareta [5,6].

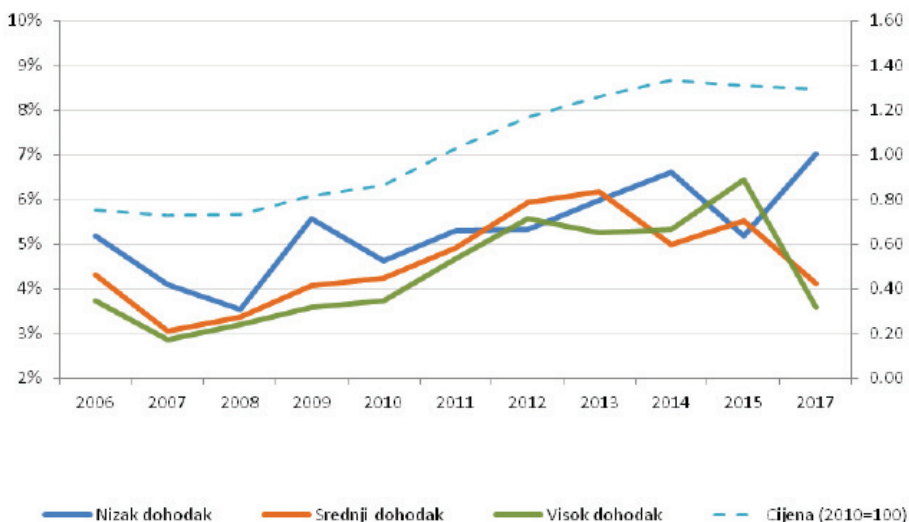

Trendovi potrošnje cigareta po dohodovnim grupama

Rezultati ISEA istraživanja pokazuju da povećanje cijena, kroz povećanje akciznih stopa, smanjuje broj pušača, kao i potrošnju cigareta. U slučaju kada cijene rastu za 10%, prevalenca opada za 6,36%. Međutim, mora se naglasiti da, u zavisnosti od socio-ekonomskog statusa, postoje značajne razlike kada je u pitanju osjetljivost domaćinstava na promjenu cijene. Prevalenca pušenja će se najviše smanjiti kod domaćinstva koja pripadaju najnižoj dohodovnoj grupi, pri porastu cijene cigareta. Istovremeno, rezultati

takođe pokazuju da rast prihoda domaćinstva može potencijalno smanjiti pozitivne efekte rasta cijena i učiniti cigarete dostupnijim.

Najniža dohodovna grupa troši srazmjerno veći dio svog budžeta na cigarete (Slika 1). Ta činjenica je zabrinjavajuća, jer ostaje manji dio budžeta za potrošnju osnovnih životnih namirnica. Štaviše, visoka prevalenca može dovesti do brojnih oboljenja, umanjena zarade usljed pada produktivnosti, kao i visokih medicinskih izdataka za tretman bolesti povezanih s pušenjem.

Slika 1 Udjeli potrošnje cigareta u budžetu domaćinstva po dohodovnim grupama

---

EFIKASNOST POVEĆANJA AKCIZA NA DUVANSKE PROIZVODE - UTICAJ PO RAZLIČITIM DOHODOVNIM GRUPAMA

Cjenovne promjene imaju snažan pozitivan uticaj na potrošnju cigareta, generišući šire socio-ekonomske efekte. Ova činjenica je posebno važna u kontekstu zdravlja populacije, kao i dodatnih državnih prihoda ostvarenih povećanjem akciza na ove proizvode.

Kako bi se pokazao uticaj promjene akciza na potrošnju i državne prihode, urađena je simulacija zasnovana na akciznom kalendaru [7], koji podrazumijeva povećanje specifične akcize sa 0,6 EUR po paklici na 0,95 EUR u 2024. godini i smanjenje proporcionalne stope sa 32% na 24,5% maloprodajne cijene u istoj godini. Rezultati pokazuju da će se potrošnja smanjiti za 7,51%, dok će se ukupni državni prihodi povećati za 11,3%.

Najsnažniji efekat promjene akciza na smanjenje upotrebe duvanskih proizvoda je vidljiv u grupama sa nižim i srednjim dohotkom, dok bogatija domaćinstva najviše doprinose javnim prihodima (Slika 2.)

Slika 2 Uticaj promjene akciza na potrošnju i na državne prihode

---

Zaključna razmatranja

Domaćinstva sa nižim dohotkom su znatno osjetljivija na promjenu cijene. Ovo je posebno važno u kontekstu siromaštva i rastućih razlika u društvu. Pušenje doprinosi rastu troškova zdravstvenog sistema, a veći troškovi za cigarete mogu dovesti do značajnog smanjenja raspoloživog dohotka. Visoka

prevalenca u nižim dohodovnim grupama ukazuje na značaj primjene cjenovnih i necjenovnih politika usmjerenih ka smanjenju štetnih efekata pušenja. Na osnovu rezultata ISEA istraživanja dokazano je da povećanje akciza na cigarete, i to posebno specifične akcize, značajno utiče na smanjenje broja pušača i potrošnju cigareta, istovremeno povećavajući državne prihode. Na taj način se može uticati na inicijaciju i prestanak pušenja.

KLJUČNE PORUKE

Prevalenca pušenja i potrošnja duvanskih proizvoda značajno reaguju na promjene cijena i dohotka domaćinstva.

Porast cijene od 10% smanjio bi broj pušača za 6,3%, dok bi se potrošnja kod postojećih pušača smanjila za 4,3%. Povećanje dohotka domaćinstava od 10% dovelo bi do povećanja potrošnje za 6%.

Domaćinstva sa nižim dohotkom troše veći dio budžeta na cigarete.

Trenutna prevalenca pušenja i potrošnja cigareta domaćinstava sa nižim dohotkom je velika i može uticati na rast stope siromaštva i zdravstvenih nejednakosti. Imajući u vidu da su domaćinstva sa nižim dohotkom osjetljivija na promjene cijena, povećanje akciznih stopa može biti efektivno sredstvo za smanjenje potrošnje. Na taj način višak sredstava može se preusmjeriti za zadovoljenje ostalih potreba domaćinstva.

Povećanje akciza na cigarete utiče na smanjenje njihove potrošnje, dok istovremeno doprinosi povećanju državnih prihoda.

Primjenom akciznog kalendara potrošnja cigareta u Crnoj Gori smanjila bi se za 7,5%, dok bi se ukupni državni prihodi povećali za 11,3%. Ovo bi predstavljalo značajno smanjenje potrošnje, što bi dovelo do pozitivnih efekata na javno zdravlje.

Progresivna akcizna politika najviše bi doprinijela smanjenju prevalencije i potrošnje duvanskih proizvoda kod domaćinstvima sa nižim i srednjim nivoom dohotka.

Akcizna politika ima pozitivan uticaj na promjenu trenda potrošnje i državnih prihoda u svakoj dohodovnoj grupi. Najviše bi koristi imala domaćinstva sa niskim i srednjim dohotkom, sa smanjenjem potrošnje u prosjeku od 8,5%. S druge strane, najveća naplata državnih prihoda ostvarila bi se od domaćinstava sa visokim nivoom dohotka.

References

1. World Health Organization. Age-standardized prevalence of tobacco smoking among persons 15 years and older, by WHO region, 2016. <http://apps.who.int/gho/data/node.sdg.3-a-viz?lang=en>.
2. Institut za javno zdravlje (2004, 2008, 2014, 2018). Global youth tobacco survey – GYTS; available at: <https://nccd.cdc.gov/GTSSDataSurveyResources/Ancillary/DataReports.aspx?CAID=1>
3. U.S. National Cancer Institute and World Health Organization. The Economics of Tobacco and Tobacco Control. National Cancer Institute Tobacco Control Monograph 21. NIH Publication No. 16-CA-8029A. Bethesda, MD: U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health, National Cancer Institute; and Geneva, CH: World Health Organization; 2016. https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/21/docs/m21_complete.pdf
4. Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, Službeni list Crne Gore 46/2019, 48/2019.
5. Directive 2014/40/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the manufacture, presentation and sale of tobacco and related products and repealing Directive 2001/37/EC; available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2014_127_R_0001
6. Goodchild M, Nargis N, Tursan d’Espaignet E. Global economic cost of smoking-attributable diseases, Tobacco Control 2018, 27:58–64; Available online: <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/tobaccocontrol/27/1/58.full.pdf>.
7. Zakon o akcizama, Službeni list Crne Gore, 76/08, 50/09, 78/10, 40/11, 61/11, 28/12, 38/13, 45/14, 8/15, 1/17, 50/17, 55/18

O projektu

Institut za socio-ekonomske analize sarađuje sa Institutom ekonomskih nauka iz Beograda, koji koordinira regionalni projekat o oporezivanju duvana u jugoistočnoj Evropi. Projekat za sprovođenje ekonomskih istraživanja o oporezivanju duvana u Crnoj Gori finansira Univerzitet Illinois u Čikagu (UIC), Institut

za istraživanje i politiku zdravstva. UIC je partner Bloombergove inicijative za smanjenje upotrebe duvanskih proizvoda. Stavovi izraženi u ovom dokumentu ne mogu se pripisati, niti predstavljaju stavove UIC-a, Instituta za istraživanje i politiku zdravstva ili Bloomberg-a.

ISEA:

Ana Mugoša, Mirjana Čizmović,
Tanja Laković, Milenko Popović